

Jakub Szpon

Akademia Rolnicza w Szczecinie

**ZMIANY W RENTOWNOŚCI PRODUKCJI ROLNICZEJ
W KONTEKŚCIE MOŻLIWOŚCI WDRAŻANIA
ZASAD LOGISTYKI NA PRZYKŁADZIE
BRANŻY DROBIARSKIEJ**

1. Wstęp

W okresie ostatnich 18 lat w sferze przedsiębiorczości zachodziły głębokie przeobrażenia. Wpływ na to miały czynniki zarówno makroekonomiczne, np. przystąpienie do struktur UE, jak i mikroekonomiczne, np. modernizacja przedsiębiorstw czy zwiększenie wydajności pracy. Również i rolnictwo zmuszone jest sukcesywnie dostosowywać się do standardów obowiązujących w krajach bylej piętnastki. Jest to proces, który jest możliwy dzięki wsparciu finansowemu, np. dotacjom obszarowym oraz reorganizacji prowadzonej działalności. Jednakże na rynku rolno-spożywczym można zauważyć nie zawsze racjonalną i uzasadnioną zmienność cen zbytu na produkty rolne, która negatywnie oddziałuje na uczestników „łańcucha dostaw” (*supply chain*), „kładącego znaczny nacisk na zewnętrzne stosunki przedsiębiorstwa z dostawcami, dystrybutorami i klientami” [Rutkowski 2000, s. 10]. W samym „procesie kształtowania się cen na rynku bardzo ważną rolę odgrywają powiązania występujące między cenami na różnych poziomach rynku” [Juchniewicz 2002, s. 364]. W kontekście produkcji rolniczej należy również wziąć pod uwagę to, że w dużym stopniu operuje się surowcami organicznymi, mogącymi stracić jakość w czasie i dlatego bardzo ważna m.in. jest sprawna dystrybucja, przez którą w ujęciu logistycznym należy rozumieć zorientowaną na osiąganie zysku działalność obejmującą planowanie, organizowanie i kontrolę sposobu rozmieszczania gotowych produktów na rynku, a także oferowanie ich do sprzedaży [Czubala 1996, s. 13].

Wobec spadającej opłacalności produkcji, np. w branży drobiarskiej, celowe staje się szukanie dodatkowych możliwości poprawienia organizacji procesów produkcyjnych, a także metod zarządzania optymalizujących koszty. Implementowa-

nie logistycznych koncepcji, które z powodzeniem sprawdzają się w przedsiębiorstwach przemysłowych, np. ECR (*Efficient Consumer Response*)¹, daje szansę na wzrost konkurencyjności produkcji i lepszą pozycję rynkową producentów rolnych.

2. Materiał i metody badań

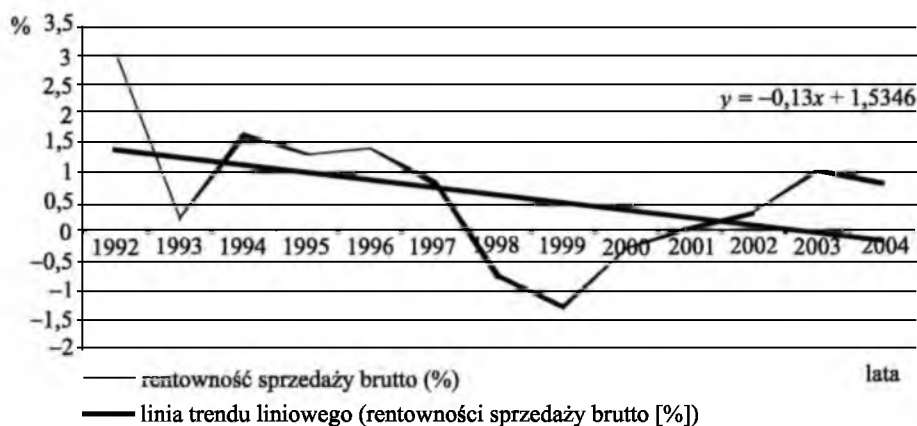
Dane wykorzystane jako materiał badawczy zostały zaczerpnięte z *Analizy rynku – rynek drobiu i jaj*, która to pozycja wykorzystuje informacje źródłowe publikowane przez Krajową Radę Drobiarską (KRD-IR). Okres badań przypada na lata 1992-2005, co umożliwiło analizę zmienności wskaźników: rentowności brutto, będącej wypadkową zysku brutto do przychodów ze sprzedaży [Bednarski 2001, s. 103] oraz płynności finansowej (bieżącej) ujmującej relacje aktywów bieżących do krótko-okresowych zobowiązań [Machala 2001, s. 404]. Na podstawie wyliczonych wartości wyznaczono linie trendu wraz z ich równaniem, w którym pojawiająca się zmienna t wyraża średnio miesięczną zmianę zachodzącą w badanym zjawisku. W pracy w formie tabelarycznej jest również przedstawiona ogólna kondycja w branży drobiarskiej w latach 2000-2005.

Celem było ukazanie kondycji finansowej rolnictwa na przykładzie hodowców brojlerów kurzych i możliwości zastosowania logistyki w aspekcie optymalizacji prowadzonej działalności. Racjonalizacja funkcjonowania każdego podmiotu niewątpliwie poprawia sprawność działania i oddziałuje na wynik finansowy.

3. Prosta analiza kondycji finansowej producentów drobiu w aspekcie rozwoju branży

Sfera rolnictwa funkcjonuje na zasadach wysokiej konkurencji. Oczywiście ma swoją specyfikę związaną np. z systemem dopłat bezpośrednich, skupu interwencyjnego czy kontraktacji, jednakże nie zmienia to tego, że na gospodarstwa rolnicze należy patrzeć jak na „przedsiębiorstwa” nastawione na osiąganie zysku. Wobec występujących obecnie ograniczeń eksportowych do krajów byłego „bloku wschodniego” i uwzględniając warunki integracji europejskiej polscy rolnicy muszą podnosić sprawność działania, gdyż zmniejsza się rozpiętość tzw. nożyc cenowych, szczególnie u samych producentów. Dobrym tego przykładem jest branża drobiarska, a konkretnie produkcja brojlerów kurzych, w której w ciągu ostatnich 18 lat występowała duża zmienność z tendencją do pogorszenia pozycji rynkowej hodowców. Szczególnie widać to po analizie rentowności produkcji w dłuższym okresie (lata 1992-2004), co przedstawiono na rys. 1.

¹ W założeniu jest to koncepcja zmierzająca do poprawy obsługi klienta dzięki ścisłej współpracy wszystkich partnerów łańcucha dystrybucyjnego. Jej istotą jest zastąpienie konkurencji współpracą wszystkich podmiotów uczestniczących w łańcuchu dostaw.

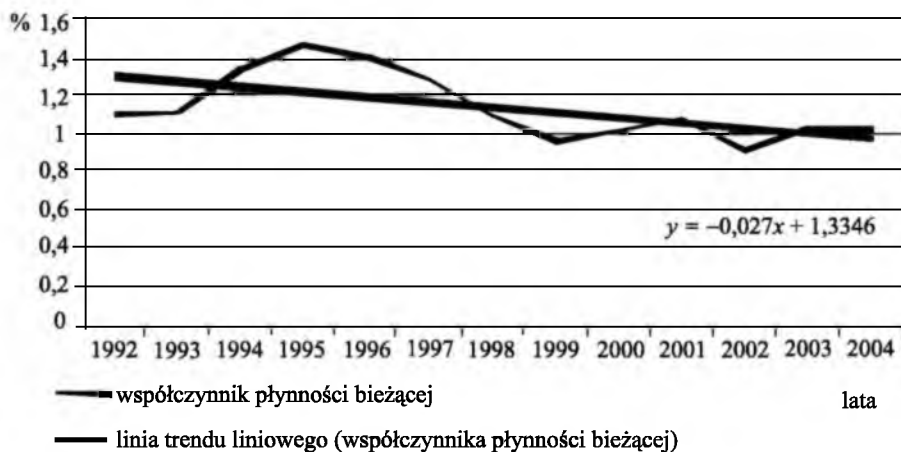

Rys. 1. Rentowność sprzedaży brutto oraz linia trendu wraz z równaniem produkcji brojlerów kurzych w latach 1992-2004.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z KRD-IR publikowanych w *Analizach rynkowych – rynek drobiu i jaj* w latach 1993-2005.

Analizując szczegółowo rentowność brutto i wyznaczone na jej podstawie linie trendu, można zaobserwować pogarszającą się opłacalność produkcji (średnia roczna 0,13%, na co wskazuje zmienna t).

Problemy rolnictwa w przytoczonym przykładzie hodowców drobiu potwierdzają się w aspekcie kondycji finansowej. Analizując jeden z podstawowych w tym zakresie wskaźników płynności finansowej, można zaobserwować zmniejszającą się ilość posiadanych środków obrotowych, co przedstawia linia i równanie trendu ze zmniejszającą się zmienną t (rys. 2).

Rys. 2. Płynność finansowa (bieżąca) oraz linia trendu wraz z równaniem produkcji brojlerów kurzych w latach 1992-2004

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z KRD-IR publikowanych w *Analizach rynkowych – rynek drobiu i jaj* w latach 1993-2005.

Pomimo niekorzystnie zmieniającej się sytuacji w zakresie kondycji finansowej producentów drobiu, cała branża na przestrzeni kilku ostatnich lat znacząco się rozwija, a końcowym tego przejawem jest wzrost spożycia tzw. mięsa białego.

Tabela 1. Produkcja i rozdysponowanie mięsa drobiowego w Polsce (w tys. t)

Wyszczególnienie	Lata					
	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Produkcja krajowa	584	695	794	860	916	1040
Import	17	26	31	24	88	75
Eksport	46	45	58	108	129	115
Zużycie w kraju	555	676	767	776	875	170
Spożycie w kraju (kg na mieszkańca)	15,8	17,0	19,8	19,7	22,2	23,6
Spożycie w UE-15 (kg na mieszkańca)	23,6	23,4	23,2	22,7	22,4	23,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z KRD-IR publikowanych w *Analizach rynkowych – rynek drobiu i jaj* w latach 1991-2005.

Analiza danych liczbowych zestawionych w tabeli 1 upoważnia do twierdzenia, że nie ma większych zagrożeń dla branży drobiarskiej oraz że wymiana handlowa jest na właściwym poziomie. Dlatego poprawy sytuacji producentów drobiu należy szukać w wewnętrznej integracji, np. przez tworzenie grup producentów rolnych², oraz we wdrażaniu nowoczesnych metod prowadzenia i organizacji produkcji (również i jej zarządzania).

4. Miejsce i rola logistyki w rolnictwie na przykładzie branży drobiarskiej

Stosowanie logistyki jest znamienne dla sfery produkcji przemysłowej i usług, ale większość metod, odpowiednio dostosowanych do potrzeb rolnictwa, może się w tej działalności sprawdzać. Jednakże w podstawowym założeniu należy zawsze określić zakres i zasady stosowania zarządzania logistycznego. Uwzględniając specyfikę rynku produktów rolno-spożywczych, a konkretnie narzędzi, dzięki którym następuje sterowanie cenami np. podstawowych zbóż (żyto, pszenica), sferą rozwiązań logistycznych powinno się objąć całe łańcuchy dostaw, które w zakresie przepływu zasobów pionowo integrują podmioty, np. mieszalnie pasz, hodowców

² Przyjęta przez Sejm RP ustawa O grupach producentów rolnych i ich związkach oraz zmianie innych ustaw z dnia 15.09.2000 r. (Dz. U. Nr 88, poz. 983) daje nowe perspektywy przed producentami żywności, stwarzając prawno-ekonomiczne podstawy do integracji poziomej. W myśl tej ustawy, m. in. rolą państwa jest aktywne wspieranie „związków producentów” rolnych poprzez ulgi podatkowe, preferencyjne kredyty czy dotacje.

drobiu, zakłady przetwórcze, rynek hurtowy i detaliczny. W metodach logistycznych konsolidujących ogniwa łańcucha dostaw klasycznym przykładem jest koncepcja efektywnej strategii obsługi konsumenta (ECR) [Szpon 2006, s. 66-69], w której pełna współpraca ściśle zintegrowanych podmiotów, np. w postaci: wymiany danych, identyfikacji zasobów, analizy stanów, przyczynia się do zwiększenia sprawności działania oraz poszukiwania dróg dalszego rozwoju. Dobre zarządzanie będzie umożliwiać poprawę np. działalności ferm drobiarskich, w tak istotnych dla logistyki sferach, jak: skrócenie cyklu dostaw, zmniejszenie poziomu zapasów czy lepsze wykorzystanie środków transportu.

Warunkiem realizacji wyznaczonych zadań logistycznych hodowców drobiu jest precyzyjne zdefiniowanie przyjętej zasady organizacji logistyki. Powinna ona cechować się możliwością realizacji opracowanych założeń w sposób płynny, rytmiczny i dynamiczny. I właśnie dlatego jedna z ogólnych orientacji logistyki w przedsiębiorstwach oparta jest na integracji całościowej zachodzących procesów (zob. [Blaik 1996, s. 195-199]).

W całej produkcji rolniczej nie ma istotnych ograniczeń, co do możliwości ścisłej integracji podmiotów, a zasadniczym celem konsolidacji hodowców brojlerów powinno być osiągnięcie korzyści ekonomicznych przez ograniczenie ryzyka w zakresie zmienności cen oraz równomierne rozłożenie potencjalnych zysków (i kosztów) na wszystkie uczestniczące w łańcuchu dostaw podmioty. Obecnie w działalności rolniczej daje się zauważyć także tendencja łączenia działań w przepływach wektorowych (jednokierunkowych) wytwarzanej produkcji i środków finansowych oraz w pełni dostępnej informacji towarzyszącej każdemu „procesowi ruchu”. Stopniowo prowadzić to będzie do powstania systemów zarządzania, które dotyczą celowo zorientowanych i zintegrowanych przepływów zasobów materialnych przedsiębiorstwa oraz odpowiadających im informacji, umożliwiających optymalizację w zarządzaniu łańcuchami dostaw m.in. przez automatyczną identyfikację towarów, symulację komputerową, *controlling*, elektroniczną wymianę danych oraz kompleksowy rachunek kosztów [Abt 2000, s. 10].

Oczywiście szeroko rozumiana logistyka nie jest w stanie zagwarantować sukcesu rynkowego, ale osiągnięcie nawet nieznacznej poprawy dzięki jej stosowaniu może się do tego przyczynić. Faktem jest, że często ta niedoceniana szczególnie w rolnictwie sfera działania pozwala poprawić wynik finansowy, gdyż tworzy specyficzną tzw. wartość dodaną, tzn. bez konieczności zwiększenia produkcji (przychodów) i często trudnego procesu redukcji kosztów przyczynia się do wyższych zysków.

5. Podsumowanie

Rolnictwo polskie ciągle się przeobraża. Ustawicznie się modernizuje stopniowo dostosowując do wymagań WPR. Jednakże w celu podniesienia konkurencyjności działalności należy nie tylko kłaść duży nacisk na dofinansowanie pro-

dukcji, ale także wprowadzać rozwiązania logistyczne. W ogólnych założeniach nie ma większych przeszkód, aby adaptować do rolnictwa wybrane metody i koncepcje logistyczne, które z powodzeniem sprawdzają się w sferze przedsiębiorstw produkcyjnych i usługowych. Dotyczy to np. strategii ECR pionowo integrującej zarządzanie całym łańcuchem dostaw, której zastosowanie poprawia efektywność funkcjonowania podmiotu gospodarczego. W rolnictwie może się to przełożyć na wyższą konkurencyjność produkcji i lepszą pozycję rynkową. Analizowany przykład branży drobiarskiej ukazuje potrzebę takich działań.

Przeprowadzone badania pozwalają również na sformułowanie następujących wniosków szczegółowych:

- rentowność brutto wykazywała w latach 1992-2004 tendencję spadkową, co świadczy o pogarszającej się opłacalności produkcji w badanym okresie;
- w analogicznym okresie zmniejszył się również wskaźnik płynności bieżącej, co może powodować u producentów drobiu okresową utratę wypłacalności,
- obrót tzw. mięsem białym zarówno w ujęciu wymiany handlowej, jak i produkcji oraz spożycia, świadczy o dobrej pozycji całej branży, dając podstawy do dalszego jej rozwoju.

Patrząc przez pryzmat polskiego rolnictwa, na logistykę należałoby spojrzeć jako na determinantę sprzyjającą bardziej zaawansowanemu rozwojowi oraz umożliwiającą poprawę działalności w ujęciu strategicznym.

Literatura

- Abt S. (red.), *Logistyka ponad granicami*, Wyd. Biblioteka Logistyka, Poznań 2000.
- Bednarski L., *Analiza finansowa w przedsiębiorstwie*, PWN, Warszawa 2001.
- Blaik P., *Logistyka*, PWE, Warszawa 1996.
- Czubala A., *Dystrybucja produktów*, PWE, Warszawa 1996.
- Juchniewicz M., *Transmisja cen na rynku mięsa wieprzowego w Polsce w latach 1996-2000*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 941, AE, Wrocław 2002.
- Machala R., *Praktyczne zarządzanie finansami firm*, PWN, Warszawa 2001.
- Raporty rynkowe*, „Rynek Drobiu i Jaj” nr 10-28, Wydaw. IERiGŻ, Warszawa.
- Rutkowski K. (red.), *Zintegrowany łańcuch dostaw, doświadczenia globalne i polskie*, SGH, Warszawa 2000.
- Szpon J., *Analiza logistyczna w przedsiębiorstwie*, Stowarzyszenie Naukowe Instytut Gospodarki i Rynku, Szczecin 2006.
- Ustawa „o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw”, z dnia 15.09.2000 roku, DzU Nr 88, poz. 983.

**PROFITABILITY CHANGES IN AGRICULTURE PRODUCTION
IN THE CONTEXT OF LOGISTICS RULES POSSIBILITIES
ACCUSTOMING ON THE EXAMPLE OF POULTRY BRANCH**

Summary

Polish integration with EU members forces very deep transformation of Polish agriculture. High market competitiveness is rearranged on profitability of production decrease and it indirectly enforces cultivators to restructure and modernize lead activity. Except investment cost made in agriculture sector, modern logistic concepts improving production process organization and cost optimalization should be introduced. Introducing logistics rules is particularly advisable in intensive production, e.g. in poultry branch.